

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи

О. Б. Жильцов
20/5 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

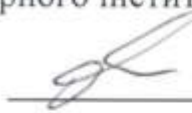
Спеціальність

8.01010101 Дошкільна освіта

Гуманітарний інститут

2015–2016

Структура програми типова. Години відповідають робочому навчальному плану.
Заступник директора Гуманітарного інституту з навчальної роботи

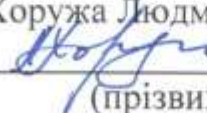
 Єременко О. В.

Робоча програма “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” для спеціальності 8.01010101 Дошкільна освіта, галузі знань 0101 Педагогічна освіта, 2015. – 33 с.

Розробник:

Козак Людмила Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки.
Протокол від “05” серпня 2015 року № 1.

Завідувач кафедри Хоружа Людмила Леонідівна
 (Хоружа Л.Л.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ ” 20__ року

Схвалено Вченою радою Гуманітарного інституту для спеціальності 8.01010101 Дошкільна освіта, галузі знань 0101 Педагогічна освіта.

Протокол від. “29” Вересня 2015 року № 1

“29” Вересня 2015 року

Вчений секретар (Г.Л. Видайчук)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© КУБГ, 2015 рік
© _____, 2015 рік

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Структура програми навчальної дисципліни.....	8
I. Опис навчальної дисципліни	8
II. Тематичний план навчальної дисципліни.....	9
III. Програма	10
Змістовий модуль I. <i>Теоретико-методичні засади комунікативної компетентності викладача вищої школи</i>	10
Змістовий модуль II. <i>Засоби педагогічного спілкування і комунікації</i>	16
IV. Навчально-методична карта дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи”	23
V. Карта самостійної роботи магістранта.....	24
VI. Методи навчання.....	25
VII. Методичне забезпечення курсу.....	25
VIII. Система поточного та підсумкового контролю.....	25
IX. Питання для самоконтролю.....	28
X. Список рекомендованої літератури до всього курсу.....	30
Базова.....	30
Допоміжна.....	31
Інформаційні ресурси.....	31

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Інноваційний характер вищої освіти висуває нові вимоги до особистості викладача, стилю його взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу. Людські взаємини, в тому числі, між викладачами і студентами повинні будуватися на суб'єкт-суб'єктній основі, коли обидві сторони спілкуються як рівноправні учасники процесу спілкування. При дотриманні цієї умови реалізуються різні за значущістю і змістом особистісні позиції, з'являється можливість відійти від звичних соціально-рольових стереотипів, створюється оптимальна база для позитивних змін у пізнавальній, емоційній, поведінковій сферах кожного з учасників спілкування. Щоб такий вид спілкування став реальністю, необхідна сформованість гуманістичного за своїм характером комунікативного ядра особистості як у викладача, так і у студента, яка передбачає досягнення такого рівня відображення будь-якої людини, відношення до неї і поведінки, коли вона сприймається як найбільша цінність. Тому останнім часом у практику вищих навчальних закладів широко впроваджуються активні форми і методи соціального навчання, серед яких помітне місце посідає тренінг. При цьому значна роль належить курсу “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи”.

Робоча навчальна програма з дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану спеціальності 8.01010101 “Дошкільна освіта” денної форми навчання.

Робочу навчальну програму “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма складається з двох змістових модулів, кожен з яких містить конкретні теми з навчальної дисципліни, форми організації навчання, види контролю. Структура опису кожної теми включає: назву теми; зміст лекції; зміст практичних занять з теми; зміст самостійної роботи з теми; зміст індивідуальної роботи з теми; список літератури до теми (базовий і допоміжний); питання для модульного контролю.

Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати магістрант відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики магістра за спеціальністю 8.01010101 “Дошкільна освіта”, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи”, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень магістрантів.

Зміст курсу спрямований на оволодіння майбутніми викладачами технологіями компетентного педагогічного спілкування, що дозволить практично реалізувати особистісно орієнтований підхід в освіті.

Мета курсу – сприяти формуванню комунікативної компетентності майбутніх викладачів, позитивної спрямованості міжособистісних стосунків у сфері спілкування, емпатійності, рефлексії, виробленню особистісного комунікативного стилю, усвідомленню необхідності постійного самовдосконалення, готовності до застосування інноваційних форм і методів навчання, зокрема тренінгу у професійної діяльності.

Завдання курсу:

- набуття магістрантами знань загальних методичних прийомів групової роботи в тренінгу; основних базових положень теорії спілкування, видів, технік та прийомів професійно-педагогічного спілкування;
- розвиток умінь і навичок позитивного міжособистісного спілкування: установлювати контакт зі співрозмовником, сприймати і розуміти емоційний стан, приймати і передавати невербальну інформацію, правильно будувати бесіду, вислухати й зрозуміти співрозмовника;
- розвиток здібностей адекватно та повноцінно сприймати й оцінювати себе й інших людей, а також взаємини, які склалися між людьми;
- оволодіння технікою корекції і зняття внутрішніх бар'єрів, які заважають ефективному педагогічному спілкуванню;
- оволодіння конструктивними способами виходу з конфліктних педагогічних ситуацій та їх попередження;
- формування соціально-перцептивної чутливості, емпатії, співпереживання, рефлексії, тактовності як професійно-значущих якостей педагога;
- формування умінь моделювати стратегію управління педагогічним спілкуванням з позиції особистісно орієнтованої взаємодії;
- вироблення позитивної “Я – концепції”.

Кваліфікаційні вимоги до магістрантів

Зміст навчального курсу “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” складений з урахуванням того, що магістранти протягом навчання у вищому навчальному закладі прослухали базові курси, що формують підґрунтя курсу “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” – психології, соціології, педагогіки, педагогічної майстерності як теоретичної бази.

У результаті вивчення дисципліни ***майбутній викладач повинен знати:***

мету та завдання тренінгу комунікативної компетентності викладача вищої школи; основні принципи та загальні методичні прийоми тренінгу; основні базові положення теорії спілкування та комунікації, структуру комунікативної компетентності особистості; стилі педагогічного спілкування; особливості педагогічної взаємодії; джерела, причини конфліктів у взаємодії педагога і студента, міжособистісних конфліктів у педагогічному колективі; методи розв'язання та усунення педагогічних конфліктів; види вербальних та невербальних засобів педагогічного спілкування; мовний етикет та культуру спілкування; особливості спілкування з різними категоріями людей, суб'єктами освітнього процесу; комп'ютерні засоби педагогічної комунікації.

уміти:

- моделювати педагогічне спілкування з позицій особистісно-орієнтованої взаємодії; адекватно сприймати і передавати інформацію;
- будувати і викладати свої думки логічно, доказово й зрозуміло;
- володіти технікою мовлення (правильна вимова, чітка дикція, доцільний темп і ритм, логічність висловлювань);
- обирати в усному й писемному педагогічному мовленні найдоцільніші формули мовленнєвого етикету;
- ставити питання, правильно будувати бесіду, проводити дискусії;
- добирати методи впливу на суб'єктів спілкування (пояснення, переконання,

- прохання тощо);
- підтримувати зворотний зв'язок під час рівноправної партнерської взаємодії;
- приймати і передавати невербальну інформацію;
- вирівнювати емоційне напруження у бесіді;
- здійснювати діагностику, самооцінку для виявлення рівня комунікативних умінь студентів і самого викладача;
- ефективно використовувати комп'ютерні засоби педагогічної комунікації.

володіти комунікативними здібностями:

- гностичними (здатність розуміти інших людей: прагнення до розуміння співрозмовників, уміння слухати, психологічна спостережливість, здатність до ідентифікації);
- експресивними (здатність до самовираження своєї особистості: прагнення бути зрозумілим іншими, правдивість, довіра до партнерів);
- інтерактивними (здатність адекватно впливати на партнерів по спілкуванню: вимогливість, ввічливість, уміння переконувати, рішучість, тактовність).

Вивчення курсу рекомендується проводити на лекціях, практичних заняттях (тренінгах), у процесі індивідуальної роботи з магістрантами в аудиторний час (консультації) та в процесі їх самостійної роботи (опрацювання основної та додаткової літератури, виконання різних видів творчо-дослідницьких завдань).

Зміст практичних занять розроблений з урахуванням того, що магістранти повинні отримати навички не тільки позитивного спілкування, але й уміння інтерпретувати отриманні знання в майбутній професійній діяльності, тому в змісті практичних занять відображені ті знання, які магістранти отримали на лекційних заняттях.

Структура практичних занять включає: привітання учасників, що сприяє створенню дружньої, теплої атмосфери в групі, а також розвитку комунікативних умінь; практичне оволодіння магістрантами перцептивною, комунікативною та інтерактивною стороною педагогічного спілкування в процесі обговорення теоретичних питань з теми та виконання послідовних вправ, що підібрані з урахуванням реалізації цілей конкретного заняття; рефлексію заняття, що здійснюється за допомогою різноманітних анкет, тестів, експрес-опитування учасників; аналіз заняття; завдання для самостійної роботи.

Основні методи роботи на занятті: “розігрівачі” вправи, діалог, групова дискусія, вправи в парах, групах; аналіз педагогічних ситуацій; моделювання ситуацій у рольових іграх, психогімнастичні вправи.

Організація самостійної роботи передбачає:

- визначення основних завдань, які магістранти повинні виконати в процесі самостійної роботи, та виділення викладачем питань, які необхідно засвоїти;
- складання переліку запитань, за якими магістранти можуть здійснювати самоперевірку;
- забезпечення магістрантів необхідними матеріалами, літературою;
- надання магістрантам необхідної допомоги під час консультацій з предмета;
- розробка системи контролю за результатами самостійної роботи.

Система контролю за результатами самостійної роботи включає:

- бесіди з елементами дискусії, колоквиуми, творчі завдання та інше;

- написання модульних контрольних робіт;
- включення матеріалу до тестових запитань з предмета;
- залучення магістрантів до самоконтролю і взаємоконтролю (естафетне опитування, робота в парах тощо);
- виконання магістрантами завдань на розвиток рефлексивних умінь, аналіз і самооцінку власної професійно-педагогічної діяльності;
- включення змісту самостійної роботи в перелік запитань до заліку.

Зміст і форми навчальної роботи з магістрантами повинні забезпечити необхідний методологічний, науково-теоретичний і практичний рівень підготовки майбутніх викладачів.

Розподіл навчального часу.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 72 год., із них 12 год. – лекції, 12 год. – практичні заняття, 4 год. – модульний контроль, 44 год. – самостійна робота.

Вивчення магістрантами навчальної дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” завершується ПМК.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 2 <i>кредити</i>	Галузь знань 0101" Педагогічна освіта" (шифр і назва) Спеціальність 8.01010101 “Дошкільна освіта” (шифр і назва) кваліфікаційний рівень: "магістр"	<u>Нормативна</u> (за вибором)
Модулів – 2 <i>модулі</i>		Рік підготовки:
Змістових модулів – 2 <i>модулі</i>		6-й
Загальна кількість годин – 72 <i>години</i> Тижневих годин для денної форми навчання: 2 <i>год.</i>		Семестр
		11-й
		Лекції
		12 год.
		Семінарські
		12 год.
		Модульний контроль
		4 год.
		Самостійна робота
		44 год.
Вид контролю: ПМК		

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів, тем	Кількість годин					
		Разом	Аудиторна робота	Лекції	Практичні, семінарські	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ							
1.	Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи. Поняття комунікації, спілкування та комунікативної компетентності.	11	4	2	2	7	
2.	Взаємодія, сприйняття і розуміння у педагогічному спілкуванні.	12	4	2	2	8	
3.	Конфлікти у педагогічному спілкуванні.	11	4	2	2	7	
Разом		36	12	6	6	22	2
Змістовий модуль ІІ. ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ І КОМУНІКАЦІЇ							
4.	Вербальні засоби педагогічного спілкування.	12	4	2	2	8	
5.	Невербальні засоби педагогічного спілкування.	11	4	2	2	7	
6.	Комп’ютерні засоби педагогічної комунікації.	11	4	2	2	7	
Разом		36	12	6	6	22	2
Разом за навчальним планом		72	24	12	12	44	4

III. ПРОГРАМА ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 1. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК АКТИВНА ФОРМА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ. ПОНЯТТЯ КОМУНІКАЦІЇ, СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (Лекція 1 – 2 год.).

Поняття “тренінг”, “соціально-психологічний тренінг”. Мета та завдання тренінгу комунікативної компетентності викладача вищої школи. Методика побудови тренінгового заняття. Основні принципи тренінгу. Загальні методичні прийоми тренінгу. Алгоритм тренінгового заняття.

Поняття “комунікація”. Модель процесу комунікації. Комунікативність педагога. Поняття “спілкування”. Специфіка педагогічного спілкування. Функції та структура педагогічного спілкування. Поняття “комунікативна компетентність”. Комунікативні знання, уміння та навички. Комунікативний стиль особистості.

Основні поняття теми: тренінг, соціально-психологічний тренінг, комунікація, взаємодія, комунікативність; спілкування, педагогічне спілкування, комунікативна компетентність, комунікативні знання, комунікативні вміння, комунікативні навички, комунікативний стиль особистості.

Практичне заняття 1.1.

Тема. Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи. Поняття комунікації, спілкування та комунікативної компетентності (2 год.).

План

I. Питання для обговорення:

1. Що таке “тренінг”, “соціально-психологічний тренінг”?
2. Які принципи покладені в основу організації та проведення тренінгу?
3. Які методичні прийоми використовуються в тренінгу?
4. Які етапи проведення тренінгу?
5. Що таке “комунікація”? Як відбувається процес комунікації?
6. Що таке педагогічне спілкування? Яка мета педагогічного спілкування?
7. Які фактори впливають на педагогічне спілкування?
8. Які функції педагогічного спілкування?
9. Що розуміють під комунікативною компетентністю особистості?
10. Які джерела комунікативної компетентності викладача?
11. Що таке комунікативний стиль особистості? Які існують види комунікативного стилю?

II. Проблемні питання і дискусія.

1. Які комунікативні знання, уміння і навички необхідні сучасному викладачу? У чому виявляється їх взаємозв'язок?
2. Які особистісні якості викладача сприяють ефективному спілкуванню?

III. Тренінг.

1. Вправи на знайомство та створення дружньої, теплої атмосфери в групі:
 - 1) “Взаємна презентація”;
 - 2) “Побажання”.
2. Вправи на опанування комунікативною, інтерактивною і перцептивною стороною педагогічного спілкування:
 - 3) “Бути викладачем – це...”;
 - 4) “Компетентне педагогічне спілкування” .
3. Вправи на діагностику комунікативної компетентності.
 - 5) “Оцінимо себе” (тест).
4. Рефлексія. Вправа на завершення заняття.
 - 6) Вправа “Підсумок дня”.

Самостійна робота 1.2

1. Охарактеризуйте знакові системи, якими послуговується людина в процесі комунікації.
2. Розкрийте особливості комунікативної толерантності особистості. Охарактеризуйте підструктури особистості, що обумовлюють комунікативну толерантність.
3. Підготуйте особистий щоденник – “Мій стиль спілкування”. Ведіть записи у щоденнику протягом усіх занять.

Партнер(и) по спілкуванню	Зміст спілкування	Мої нові відчуття

Список рекомендованої літератури до теми 1

Базова література:

1. **Бутенко Н. Ю.** Комунікативні процеси у навчанні: Підручник / Н.Ю. Бутенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 383 с.
2. **Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб / Н.П. Волкова. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с. (Альма-матер).
3. **Савенкова Л. О.** Мовленнєва діяльність викладача: Навч. посіб. / Л.О. Савенкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 192 с.
4. **Савенкова Л. О.** Педагогічна риторика: навч. посібник / Л. О. Савенкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 298 с.
5. **Гольдштейн А.** Тренінг умінь спілкування : як допомогти проблемним підліткам / А.Гольдштейн, В.Хомик; пер. з англ. В.Хомика. – К. : Либідь, 2003. – 520 с.
6. **Максименко С. Д.** Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
7. **Петровская Л. А.** Компетентность в общении: социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.
8. **Федорчук В. М.** Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетентності викладача”: Навчально-методичний посібник / В. М. Федорчук. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.

Допоміжна література:

9. **Бурнард Ф.** Тренинг межличностного взаимодействия / Ф. Бурнард. — СПб., 2001. – 236 с.

10. **Васильев Н. Н.** Тренинг профессиональных коммуникаций в психологической практике / Н.Н. Васильев. – СПб., 2005. – 283 с.
11. **Головаха Е. О.,** Панина Н. В. Психология человеческого взаимопонимания / У.О. Головаха, Н.В. Панина. — К.: Политиздат Украины, 1989. – 189 с.
12. **Грецов А. Г.** Тренинг общения для подростков / А. Г. Грецов. – СПб., 2006. – 160 с.
13. **Джонсон Д. У.** Тренинг общения и развития / Д. У. Джонсон. — М., 2000. – 248 с.

Тема 2. ВЗАЄМОДІЯ, СПРИЙНЯТТЯ І РОЗУМІННЯ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ (Лекція 2 – 2 год.).

Рольові позиції у педагогічному спілкуванні. Стиль відносин і характер педагогічного впливу в процесі навчання. Стили педагогічного спілкування. Культура слухання. Бар'єри у процесі спілкування.

Сприйняття і розуміння у педагогічному спілкуванні. Зміст та ефективність міжособистісного сприйняття. Типові схеми формування першого враження. Особливості сприйняття в ході постійного спілкування. Механізми сприйняття у спілкуванні. Самоподача в спілкуванні. Імідж педагога.

Основні поняття теми: педагогічний такт; педагогічна техніка; перцептивні здібності; емоційна стійкість; креативність; авторитет педагога; комунікативна атака; рольова позиція, зворотний зв'язок у навчанні; стиль педагогічного спілкування, моделювання; психологічний бар'єр у спілкуванні; рівні спілкування; соціальна перцепція; сприйняття; ідентифікація; рефлексія; каузальна атрибуція; соціальний статус; емпатія; стереотипія; імідж педагога; самоподача; сензитивність; диспозиція; атракція; самопрезентація.

Практичне заняття 2.1.

Тема. Моделювання стратегії управління педагогічним спілкуванням з позиції особистісно орієнтованої взаємодії (2 год.).

План

I. Питання для обговорення:

1. Що ви розумієте під поняттям “педагогічний такт”?
2. Які існують стилі педагогічного спілкування? Охарактеризуйте їх.
3. Що дає людям вміння слухати? Які рівні слухання ви знаєте? Дайте їхню характеристику.
4. Які бар'єри перешкоджають ефективному слуханню?
5. Що таке “зворотний зв'язок”? Які його види і способи здійснення?
6. Які бар'єри педагогічного спілкування ви знаєте? З чим пов'язана їхня поява?
7. Які маніпулятивні прийоми, що використовуються в педагогічному спілкуванні, ви знаєте?
8. Які психологічні способи впливу в педагогічному спілкуванні ви знаєте? Дайте їхню характеристику.
9. Що впливає на формування іміджу педагога?

II. Проблемні питання і дискусія.

1. Яке значення креативності для педагогічного спілкування і процесу навчання?
2. Чим відрізняються вміння слухати і вміння чути?

III. Тренінг.

1. Вправа на створення дружньої, теплої атмосфери в групі:
 - 1) “Презентація мого імені”.

2. Вправи на встановлення контакту, сприймання й розуміння емоційного стану:
 - 2) “Відчуй іншого”;
 - 3) “Портрети”;
 - 4) “Контакти”.
3. Вправи на вміння слухати:
 - 5) “Зіпсований телефон”;
 - 6) “Контрольований діалог”.
4. Рефлексія. Вправа на завершення заняття:
 - 7) Вправа “Кінець дня”.

Самостійна робота 2.2

1. Підберіть приклади педагогічних ситуацій, які ілюструють використання різних стилів педагогічного спілкування.
2. Підберіть конкретні приклади виникнення бар’єрів взаєморозуміння у педагогічному спілкуванні та проаналізуйте їх.
3. Змодельуйте ситуацію педагогічного спілкування, у якій має місце помилка сприйняття. Проаналізуйте її, розробіть рекомендації з оптимізації ситуації.

Список рекомендованої літератури до теми 2

Базова література:

1. **Бутенко Н. Ю.** Комунікативні процеси у навчанні: Підручник / Н.Ю. Бутенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 383 с.
2. **Волкова Н.П.** Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб / Н.П. Волкова. — К.: ВЦ “Академія”, 2006. — 256 с. (Альма-матер).
3. **Жуков Ю. М.,** Петровская Л. А., Растенников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская. - М.: Изд-во МГУ, 1990. - 104 с.
4. **Кан-Калик В. А.** Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя /В.А. Кан-Калик. — М.: Просвещение, 1987 - 190 с.
5. **Куницина В. Н.,** Казаринова Н. В., Погорьша В. М. Межличностное общение: Учеб. для вузов / В.Н. Куницина, Н.В. Казаринова, В.М. Погорьша. — СПб.: Питер, 2001. - 544 с.
6. **Лаврентьева Н. Б.,** Нечаева, А.В. Педагогическая этика / Н.Б. Лаврентьева, А.В. Нечаева. — Барнаул: изд-во АлтГТУ, 2010.- 155 с.
7. **Максименко С. Д.** Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Заброцький. — К. Главник, 2005. — 112 с.
8. **Педагогічна майстерність:** Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К.: Вища шк., 2004. — 422 с.

Допоміжна література:

9. **Кривцова С.В.,** Мухаматулина Е.А. Навыки конструктивного взаимодействия с подростками. Тренинг для педагогов / С.В. Кривцова, Е.А. Мухаматулина. — 4-е изд., испр. и доп. - (Психолог в школе). — М.: Генезис, 2004. — 183 с.
10. **Митина Л.М.** Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы) / Л.М. Митина. - М.: Дело, 1994. - 216 с.
11. **Панфилова А. П.** Деловая коммуникация профессиональной деятельности: Учебное

Тема 3. КОНФЛІКТИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ (Лекція 3 – 2 год.).

Поняття, сутність, джерела, причини конфліктів. Стилi поведінки в конфлікті. Етапи конфлікту. Стратегія вирішення конфлікту. Конструктивний або деструктивний розвиток конфліктів: чинники їх управління. Види конфліктів. Класифікація конфліктів.

Основні суперечності і конфлікти в системі освіти. Причини внутрішньоособистісних конфліктів викладача. Типи поведінки педагога в конфліктній ситуації. Конфлікт у взаємодії педагога і студента. Міжособистісні конфлікти в педагогічному колективі. Розв'язання та усунення педагогічних конфліктів. Етика спілкування і толерантність як принцип культури педагогічного спілкування.

Основні поняття теми: конфлікт; інцидент; конфліктна ситуація; об'єкт конфлікту; суб'єкт конфлікту; предмет конфлікту; конструктивний конфлікт; деструктивний конфлікт; фрустрація; агресія; потенційний конфлікт; толерантність; стрес; опонент; компроміс; маніпуляція суб'єктом конфлікту.

Практичне заняття 3.1

Тема. Вирішення конфліктів у педагогічному спілкуванні (2 год.).

План

I. Питання для обговорення:

1. У чому виявляється сутність конфлікту?
2. У чому полягає різниця між конфліктом та конфліктною ситуацією?
3. Які етапи конфлікту?
4. Які є види конфліктів?
5. Які існують стилі поведінки в розв'язанні конфліктних ситуацій?
6. Які стилі поведінки педагога в конфлікті є найбільш доцільними?
7. Які причини виникнення конфліктів у навчанні?
8. У чому полягає етика поведінки викладача?

II. Проблемні питання і дискусія.

1. Які проблеми перешкоджають взаєморозумінню викладача зі студентами та зумовлюють зіткнення їхніх позицій?
2. Як пов'язані особистісні якості викладача з його поведінкою в конфліктних ситуаціях?
3. Як можна налагодити контакт зі студентами в разі виникнення конфліктної ситуації?

III. Тренінг.

1. Вправи на створення дружньої, теплої атмосфери в групі:
 - 1) “Ламання стереотипів”;
2. Вправи на розвиток навичок компетентності у конфліктах:
 - 2) “Торбинка асоціацій”;
 - 3) “Поведінка в конфлікті та його розв'язання”;
 - 4) “Толерантність у спілкуванні”;
 - 5) Рольова гра “Млин” (розігрування педагогічних ситуацій);
3. Рефлексія. Вправа на завершення заняття.
 - 6) “Що я хочу знати”.

Самостійна робота 3.2

1. Охарактеризуйте педагогічні ситуації, що ілюструють різні стратегії поведінки

- викладача (із власного досвіду або літератури).
2. Поміркуйте, які рекомендації щодо вирішення конфліктів ви можете взяти собі для застосування. Обґрунтуйте своє бачення цього.
 3. Поясніть сутність ігрових методів вирішення конфліктів.

Список рекомендованої літератури до теми 3

Базова література:

1. **Гольдштейн А.** Тренінг умінь спілкування : як допомогти проблемним підліткам / А.Гольдштейн, В.Хомик; пер. з англ. В.Хомика. – К. : Либідь, 2003. – 520 с.
2. **Гришина Н. В.** Психология конфликта / Н.В. Гришина. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2008. — 544 с: ил. — (Серия “Мастера психологии”).
3. **Психогимнастика** в тренинге / Под ред. К. Ю. Хрящевой. - СПб.: Речь; Институт тренинга, 2000. - 256 с.
4. **Савенкова Л. О.** Мовленнєва діяльність викладача: Навч. посіб. / Л. О. Савенкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 192 с.
5. **Семенова Е. М.** Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: Учебное пособие / Е.М. Семенова. - М.: Институт Психотерапии, 2000. - 224 с.
6. **Сидоренко Е. В.** Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е.В. Сидоренко. - СПб: Речь, 2002. - 208 с.
7. **Федорчук В. М.** Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетентності викладача”: Навчально-методичний посібник / В.М. Федорчук. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.

Допоміжна література:

8. **Кривцова С. В.,** Мухаматулина Е.А. Навыки конструктивного взаимодействия с подростками. Тренинг для педагогов / С.В. Кривцова, Е.А. Мухаматулина. – 4-е изд., испр. и доп. - (Психолог в школе). – М.: Генезис, 2004. – 183 с.
9. **Панфилова А. П.** Деловая коммуникация профессиональной деятельности: Учебное пособие / А.П. Панфилова.- СПб.: Знание, ИВЭ СЭП, 2001. - 496 с.
10. **Морозов А. В.** Психология влияния / А.В. Морозов. — СПб.: Питер, 2000. — 512 с.
11. **Обозов Н. Н.** Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов. — К., 1990. — 192 с.
12. **Робер М. А.,** Тильман Ф. Психология индивида и группы / М.А. Робер, Ф. Тильман. — М., 1988. — 256 с.
13. **Фопель К.** Создание команды. Психологические игры и упражнения / К. Фопель; Пер. с нем. — М.: Генезис, 2003. — 400 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Мета та завдання тренінгу комунікативної компетентності викладача.
2. Основні принципи тренінгу.
3. Загальні методичні прийоми та алгоритм тренінгу.
4. Характеристика понять “комунікація”, “комунікативна компетентність”.
5. Модель процесу комунікації.
6. Сутність професійно-педагогічної комунікації.
7. Специфіка педагогічного спілкування.
8. Функції педагогічного спілкування.
9. Структура педагогічного спілкування.
10. Рольові позиції у педагогічному спілкуванні.
11. Стиль відносин і характер педагогічного впливу у процесі навчання.

12. Бар'єри у процесі спілкування.
13. Стилi педагогічного спілкування.
14. Стилi слухання й зворотній зв'язок у міжособистісному спілкуванні.
15. Сприйняття і розуміння у спілкуванні.
16. Зміст та ефективність міжособистісного сприйняття.
17. Сприйняття у педагогічному спілкуванні.
18. Самоподача у спілкуванні. Імідж педагога.
19. Міжособистісні стосунки у педагогічному колективі.
20. Поняття, сутність, джерела, причини конфліктів.
21. Види конфліктів.
22. Стилi поведінки в конфлікті.
23. Етапи конфлікту та стратегія вирішення конфлікту.
24. Класифікація конфліктів.
25. Основні суперечності і конфлікти в системі освіти.
26. Причини внутріособистісних конфліктів викладача.
27. Типи поведінки педагога у конфліктній ситуації.
28. Конфлікт у взаємодії педагога і студента.
29. Розв'язання та усунення педагогічних конфліктів.
30. Етика спілкування і толерантність як принцип культури педагогічного спілкування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАЦІЇ

Тема 4. ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ (Лекція 4 – 2 год.).

Знакові системи як засоби спілкування. Види вербальних засобів комунікації. Усне педагогічне мовлення. Писемне мовлення вчителя. Внутрішнє мовлення.

Культура мови і культура мовлення викладача. Основні ознаки культури мови і мовлення викладача. Техніка мовлення: артикуляція, дикція, дихання, динаміка (сила), витривалість, гнучкість голосу, тембр.

Мовленнєвий етикет педагога. Мовленнєві моделі взаємодії “викладач – студент”. Бар'єри у вербальному спілкуванні. Прийоми педагогічного впливу викладача на студентів відповідно до норм педагогічного етикету.

Основні поняття теми: вербальна комунікація; тактика мовного спілкування; стратегія мовного спілкування; мовний акт; зворотний зв'язок; невербальне спілкування; мовне спілкування; мовна поведінка; мовна діяльність; техніка мовлення, мовленнєвий етикет, мовленнєві моделі.

Практичне заняття 4.1

Тема. Вербальні засоби педагогічної спілкування. Моделювання особистісно орієнтованої взаємодії в системі “викладач – студент” (2 год.).

План

I. Питання для обговорення:

1. Які засоби передачі інформації в процесі спілкування ви знаєте?
2. Що спільного й відмінного в характеристиці усного й писемного педагогічного мовлення?
3. У чому єдність внутрішнього й зовнішнього мовлення?

4. Що визначає якість мовлення викладача?
5. Які характеристики мовлення сприяють оптимальному спілкуванню?
6. Що ви розумієте під технікою мовлення викладача? Охарактеризуйте її складові.
7. Які етичні вимоги ставляться до учасників педагогічної спілкування?

II. Проблемні питання і дискусія.

1. Як зробити мовленнєве спілкування успішним?
2. Чи можна говорити про мовлення як про форму поведінки?
3. Як за допомогою мовленнєвих засобів можна демонструвати соціальний статус і регулювати соціальні відносини між тими, хто спілкується?

III. Тренінг.

1. Вправи на “розігрівання” – створення дружньої, теплої атмосфери в групі:
 - 1) “Доброго дня”;
 - 2) “Комплімент”.
2. Вправи на опанування ораторським мистецтвом, комунікативною, інтерактивною, перцептивною стороною спілкування.
 - 3) “Звучання голосу”;
 - 4) “Постановка запитань”;
 - 5) “Виступ”;
 - 6) “Продовж розповідь”.
3. Рефлексія. Вправа на завершення заняття:
 - 7) “Чому я навчився”.

Самостійна робота 4.2

1. Сформулюйте вимоги до писемного мовлення викладача.
2. Сформулюйте основні правила мовленнєвої комунікації, що забезпечують можливість спільної діяльності.
3. Складіть рекомендації щодо формування у майбутнього викладача культури мовлення.

Список рекомендованої літератури до теми 4

Базова література:

1. **Бутенко Н. Ю.** Комунікативні процеси у навчанні: Підручник / Н.Ю. Бутенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 383 с.
2. **Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб / Н.П. Волкова. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с. (Альма-матер).
3. **Гольдштейн А.** Тренінг умінь спілкування : як допомогти проблемним підліткам / А.Гольдштейн, В.Хомик; пер. з англ. В.Хомика. – К. : Либідь, 2003. – 520 с.
4. **Лаврентьева, Н. Б.,** Нечаева, А.В. Педагогическая этика / Н.Б. Лаврентьева, А.В. Нечаева. – Барнаул: изд-во АлтГТУ, 2010.- .155 с.
5. **Максименко С. Д.** Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
6. **Педагогічна майстерність:** Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривоноста ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
7. **Савенкова Л. О.** Мовленнєва діяльність викладача: Навч. посіб. / Л. О. Савенкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 192 с.
8. **Савенкова Л. О.** Педагогічна риторика: навч. посібник / Л. О. Савенкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 298 с.

9. **Федорчук В. М.** Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетентності викладача”: Навчально-методичний посібник / В.М. Федорчук. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.
10. **Хоружа Л. Л.** Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб. / Л.Л. Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – 96 с.

Допоміжна література:

11. **Безпалько О.,** Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб / О. Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
12. **Головаха Е. О.,** Панина Н. В. Психология человеческого взаимопонимания / Е.О. Головаха, Н.В. Панина. — К.: Политиздат Украины, 1989. – 189 с.
13. **Грецов А. Г.** Тренинг общения для подростков / А.Г. Грецов. – СПб., 2006. – 160 с.
14. **Джонсон Д. У.** Тренинг общения и развития /Д.У. Джонсон. — М., 2000. – 248 с.
15. **Карнеги Д.** Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей /Д.Карнеги. — Л.: Лениздат, 1992. – 708 с.
16. **Панфилова А. П.** Деловая коммуникация профессиональной деятельности: Учебное пособие / А.П. Панфилов.- СПб.: Знание, ИВЭ СЭП, 2001. - 496 с.

Тема 5. НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ (Лекція 5 – 2 год.).

Сутність, значення і функції невербального спілкування. Засоби невербального спілкування і проблема інтерпретації невербальної поведінки. Зовнішній вигляд і поведінка педагога. Екстралінгвістичні і просодичні засоби спілкування. Міміка і жести в невербальному спілкуванні. Контакт очей (візуальний контакт). Просторово-часовий фактор спілкування. Декодування викладачем невербальної інформації.

Основні поняття теми: невербальне спілкування; екстралінгвістика; жестикуляція; невербальна поведінка; пантоміміка; невербальна мова; міміка; функція фасцинації; візуальне спілкування.

Практичне заняття 5.2

Тема. Невербальні засоби педагогічного спілкування (2 год.).

План

I. Питання для обговорення:

1. Яку функцію виконують невербальні засоби спілкування?
2. Що спільного між вербальною і невербальною мовою?
3. Чи можна спілкуватися тільки за допомогою невербальних послань?
4. Які переваги дає партнеру вміння “зчитувати” невербальні сигнали?
5. Яке значення екстралінгвістичних і просодичних засобів комунікації?
6. Яку роль відіграє просторово-часовий фактор у спілкуванні?
7. Які бувають зони й дистанції в діловому та міжособистісному спілкуванні?
8. Як виявляються індивідуальні особливості людини в невербальних засобах спілкування?

II. Проблемні питання і дискусія.

1. Чому візуальний контакт є надзвичайно важливим у невербальній комунікації? Які можливості використання візуального контакту в спілкуванні?
2. Що можна сказати про людину за її поведінкою?

III. Тренінг.

1. Вправи на “розігрівання” – створення дружньої, теплої атмосфери в групі:
 - 1) “Побажання”.

2. Вправи на прийом і передачу невербальної інформації:
 - 2) “Почуття”;
 - 3) “Подарунок”;
 - 4) “Спілкування без слів”;
 - 5) “Чарівне дзеркало”.
3. Рефлексія. Вправи на завершення заняття:
 - 6) “Скульптура сьогоднішнього дня”.

Самостійна робота 5.2

1. Обґрунтуйте власний погляд стосовно питання впливу невербальних засобів комунікації на ефективність педагогічного спілкування.
2. Охарактеризуйте зміст жестів викладача, які можуть стати зразком для наслідування.
3. Наведіть приклади ситуацій відповідності (та невідповідності) вербальних і невербальних засобів передачі інформації в процесі спілкування.

Список рекомендованої літератури до теми 5

Базова література:

1. **Безпалько О.,** Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб. / О.Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
2. **Бутенко Н. Ю.** Комунікативні процеси у навчанні: Підручник / Н.Ю. Бутенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 383 с.
3. **Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. / Н.П. Волкова – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с. (Альма-матер).
4. **Гольдштейн А.** Тренінг умінь спілкування : як допомогти проблемним підліткам / А.Гольдштейн, В.Хомик; пер. з англ. В.Хомика. – К. : Либідь, 2003. – 520 с.
5. **Лаврентьева, Н. Б.,** Нечаева, А.В. Педагогическая этика / Н.Б. Лаврентьева, А.В. Нечаева. – Барнаул: изд-во АлтГТУ, 2010.- .155 с.
6. **Максименко С. Д.** Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
7. **Педагогічна майстерність:** Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
8. **Савенкова Л. О.** Мовленнєва діяльність викладача: навч. посіб. / Л. О. Савенкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 192 с.
9. **Савенкова Л. О.** Педагогічна риторика: навч. посібник / Л. О. Савенкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 298 с.
10. **Федорчук В. М.** Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетентності викладача”: Навчально-методичний посібник / В.М. Федорчук. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.

Допоміжна література:

11. **Головаха Е. О.,** Панина Н. В. Психология человеческого взаимопонимания / Е.О. Головаха, Н.В. Панина. — К.: Политиздат Украины, 1989. – 189 с.
12. **Грецов А. Г.** Тренинг общения для подростков /А.Г. Грецов. – СПб., 2006. – 160 с.
13. **Джонсон Д. У.** Тренинг общения и развития / Д.У. Джонсон. — М., 2000. – 248 с.
14. **Карнеги Д.** Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей / Д.Карнеги. — Л.: Лениздат, 1992. – 708 с.
15. **Панфилова А. П.** Деловая коммуникация профессиональной деятельности: Учебное пособие / А.П. Панфилова.- СПб.: Знание, ИВЭ СЭП, 2001. - 496 с.

Тема 6. КОМП'ЮТЕРНІ ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (Лекція 6 – 2 год.).

Комп'ютерні комунікації в освіті. Робота педагога з комп'ютерними мережами. Електронна пошта як засіб педагогічної комунікації. Робота з електронними банками інформації, пошук матеріалів у мережі Internet. Пошук психолого-педагогічної інформації за допомогою пошукових систем (Coogle, Rambler, Yandex). Вікіпедія. Відео сервіси (YouTube). Веб-конференції і вебінари для віддаленої комунікації. Можливості соціальних мереж (Facebook, В контактi, Однокласники). Мікроблоги (Twitter). Блоги. Дистанційне навчання. Система управління навчанням Moodle. Етичні правила комунікації в глобальних інформаційних мережах. Виховні загрози сучасних інформаційних технологій.

Основні поняття теми: комп'ютер, комп'ютерні комунікації, інформаційні технології, комп'ютерні мережі, електронна пошта, мережа Internet, пошукові системи, відео сервіси, Веб-конференції, вебінари, Facebook, мікроблоги, блоги, дистанційне навчання, Moodle.

Практичне заняття 6.1

Тема. Комп'ютерні засоби педагогічної комунікації (2 год.).

План

I. Питання для обговорення:

1. Які комунікативні можливості комп'ютерної комунікації?
2. Яким чином здійснюється пошук матеріалів у мережі Internet?
3. Які інформаційні можливості Web-конференцій, телеконференцій? Розкрийте особливості роботи з групами новин.
4. Які можливості соціальних мереж для комунікації у системі “викладач – студент” (Facebook, В контактi, Однокласники)?
5. Розкрийте особливості комунікації в системі “викладач – студент” під час дистанційного навчання.
6. Охарактеризуйте переваги та недоліки дистанційного навчання.
7. У чому полягає сутність етичних правил комунікації в глобальних інформаційних мережах?

II. Проблемні питання і дискусія.

1. “Комп'ютероманія”. У чому небезпека?

III. Тренінг.

1. Вправи на “розігрівання” – створення дружньої, теплої атмосфери в групі: “Музична імпровізація” (з використанням комп'ютерних технологій).
2. Складання алгоритму комп'ютерної педагогічної комунікації за допомогою системи Moodle, електронної пошти, соціальних мереж.
3. Аналіз відеоматеріалів: “Стилі педагогічного спілкування”, “Педагогічні конфлікти”; “Виховні загрози сучасних інформаційних технологій”.
4. Рефлексія. Вправи на підбиття підсумків занять: “Валіза”, “Анкета”.

Самостійна робота 6.2

1. Зробіть добір літератури з визначеної теми (педагогічне спілкування, особливості взаємодії в системі “викладач – студент”, міжособистісні конфлікти в педагогічному колективі тощо), використовуючи ресурси сайту певної бібліотеки.
2. Здійсніть пошук сайтів періодичних психолого-педагогічних видань (журнали, газети); наукових конференцій за допомогою пошукових серверів.
3. Підготуйте привітання (музичне, фото, відео, аудіо) для студентів групи, використовуючи комп’ютерні технології.

Список рекомендованої літератури до теми 6

Базова література:

1. **Борзенко А. Е., Федоров А.Г.** Мультимедиа для всех / А.Е Борзенко, А.Г. Федоров. - М.: КомпьютерПресс, 1995. – 222 с.
2. **Влияние** через социальные сети: под общей ред. Е.Г. Алексеевой. – М.: Фонд “ФОКУС-МЕДИА”, 2010. – 200 с.
3. **Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. / Н.П. Волкова– К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с. (Альма-матер).
4. **Коваль Т. І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П.** Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: Навч.-метод. посібник /Т.І. Коваль. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 380 с.
5. **Минич О. А.** Информационные технологии в образовании /О.А. Минич. - Минск, 2008 - 171 с.

Допоміжна література:

6. **Крючкова О. В.** Комплексная информатизация образования / О.В. Крючкова. - Минск, 2006 - 167 с.
7. **Каргина Т.** Интернет-сервисы для гражданских активистов в примерах и картинках / Т.Каргина. – М., 2011- 92 с.
8. **Основи нових інформаційних технологій навчання:** Посіб. для вчителів / Авт. кол.; За ред. Ю.І. Машбіца. – К.: ТЗМН, 1997. – 264 с.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Знакові системи як засоби спілкування.
2. Види вербальних засобів спілкування.
3. Усне педагогічне мовлення.
4. Писемне мовлення вчителя.
5. Внутрішнє мовлення.
6. Культура мови і культура мовлення викладача.
7. Основні ознаки культури мови і мовлення викладача.
8. Техніка мовлення.
9. Мовленнєвий етикет педагога.
10. Мовленнєві моделі взаємодії “викладач — студент”.
11. Бар’єри у вербальному спілкуванні.
12. Сутність, значення і функції невербального спілкування.
13. Засоби невербального спілкування і проблема інтерпретації невербальної поведінки.
14. Зовнішній вигляд і поведінка педагога.
15. Екстралінгвістичні засоби спілкування.
16. Просодичні засоби спілкування.

17. Міміка у невербальному спілкуванні.
18. Жести у невербальному спілкуванні.
19. Просторово-часовий фактор спілкування.
20. Контакт очей (візуальний контакт).
21. Декодування викладачем невербальної інформації.
22. Комп'ютерні комунікації в освіті.
23. Робота педагога з комп'ютерними мережами.
24. Електронна пошта як засіб професійно-педагогічної комунікації.
25. Робота з електронними банками інформації, пошук матеріалів у мережі Internet.
26. Веб-конференції і вебіари для віддаленої комунікації.
27. Можливості соціальних сітей (Facebook, ВКонтакті, Однокласники).
28. Дистанційне навчання. Система управління навчанням Moodle.
29. Етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах.
30. Валеологічні аспекти роботи з комп'ютером.

IV. Навчально-методична карта дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи”

Разом: 72 год., лекції – 12 год., семінарські заняття – 12 год., самостійна робота – 44 год., модульний контроль – 4 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI
Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II		
Назва модуля	Теоретико-методичні засади комунікативної компетентності викладача вищої школи			Засоби педагогічного спілкування і комунікації		
К-ть балів за модуль	76 балів			76 балів		
Лекції	1	2	3	4	5	6
Дати						
Теми лекцій	Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи. Поняття комунікації та спілкування.	Взаємодія, сприйняття і розуміння у педагогічному спілкуванні..	Конфлікти у педагогічному спілкуванні.	Вербальні засоби педагогічного спілкування.	Невербальні засоби педагогічного спілкування.	Комп’ютерні засоби педагогічної комунікації.
Відвід. лекц.	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1бал.
Семінарські	Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи.	Моделювання стратегії управління педагогічним спілкуванням.	Вирішення Конфлікту у педагогічному спілкуванні.	Вербальні засоби педагогічного спілкування	Невербальні засоби педагогічного спілкування.	Комп’ютерні засоби педагогічної комунікації.
Практичні	11б.	11 б.	11б.	11б.	11б.	11б.
Самостійна робота.	5 б.	5 б.	5б.	5 б.	5б.	5 б.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)			Модульна контрольна робота (25 балів)		
Підсумковий контроль	ПМК					

V. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРАНТА

Зміст самостійної роботи магістранта до кожної теми включає:

1. Опрацювання першоджерел, підручників, навчально-методичних посібників (конспект, тези).
2. Відповідь на питання до практичного заняття.
3. На основі опрацювання літератури, виконання практичних завдань творчого та пошуково-дослідницького спрямування.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи магістрантів, подано у вигляді табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ			
Тема 1. Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи. Поняття комунікації, спілкування та комунікативної компетентності (7 год.).	Практичне заняття, підсумковий тест	5	I-II
Тема 2. Взаємодія, сприйняття і розуміння у педагогічному спілкуванні (8 год.).	Практичне заняття, підсумковий тест	5	II-III
Тема 3. Конфлікт у педагогічному спілкуванні (7 год.).	Практичне заняття, підсумковий тест	5	III-IV
Змістовий модуль II. ЗАСОБИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ І КОМУНІКАЦІЇ			
Тема 4. Вербальні засоби педагогічного спілкування. (8 год.).	Практичне заняття, підсумковий тест	5	IV-V
Тема 5. Невербальні засоби педагогічного спілкування (7 год.)	Практичне заняття, підсумковий тест	5	V-VI
Тема 6. Комп'ютерні засоби педагогічної комунікації (6 год.)	Практичне заняття, підсумковий тест	5	VI-VII
<i>Разом: 44 год.</i>	<i>Разом: 30 балів</i>		

VI. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (проблемна, із запланованими помилками, лекція-діалог, лекція-візуалізація) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота магістрантів: виконання індивідуальних та групових навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Методи стимулювання інтересу до навчання: “розігриваючі” вправи, навчальні дискусії; аналіз педагогічних ситуацій; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості; метод генерування та критичного аналізу ідей.

VII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- збірка контрольних завдань для тематичного оцінювання навчальних досягнень магістрантів;
- засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення магістрантів із дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи” оцінюються за модульно-рейтинговою системою в основу якої покладено такі форми педагогічного контролю:

Поточний контроль відбувається за результатами виконання самостійної роботи магістранта і проводиться у вигляді індивідуального або фронтального опитування, виконання вправ, моделювання, дискусій, тестування, виконання індивідуального або колективного завдання під час заняття та його захист.

Поточний (модульний) контроль передбачає виконання модульних (контрольних) завдань і здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань. Кожен модуль включає бали за поточну роботу магістранта на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Підсумковий контроль передбачає проведення заліку.

Критеріями оцінки знань та вмінь магістрантів є:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання, культура мови; емоційність та переконаність; техніка мовлення (вимова, дикція, темп); аналітичні міркування; вміння роботи порівняння, висновки.

володіти технікою мовлення (вимова, дикція, темп, логічність);

- обирати в усному й писемному педагогічному мовленні найдоцільніші формули мовленнєвого етикету;
- ставити питання, правильно будувати бесіду, проводити дискусії;
- добирати методи впливу на суб'єктів комунікації (пояснення, переконання, прохання тощо);
- підтримувати зворотний зв'язок під час рівноправної партнерської взаємодії;
- приймати і передавати невербальну інформацію;
- вирівнювати емоційне напруження у бесіді.

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання; цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

На практичному занятті оцінюються:

- усні відповіді магістрантів;
- участь в обговоренні дискусійних питань;
- участь у рольових іграх та їх обговоренні;
- аналіз педагогічних ситуацій та вміння доведення власної думки;
- вміння ставити питання, правильно будувати бесіду, проводити дискусії;
- вміння добирати методи впливу на суб'єктів комунікації (пояснення, переконання, прохання тощо);
- вміння підтримувати зворотний зв'язок під час рівноправної партнерської взаємодії;
- вміння приймати і передавати невербальну інформацію тощо;
- захист наукового дослідження;
- реферативні виступи, усні повідомлення; тощо.

9. Контроль успішності магістрантів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. VI), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 9.1, табл. 9.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи”

№	Вид діяльності (визначається по кожній дисципліні)	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Кількість одиниць до розрахунку	Всього
1	Відвідування лекцій	1	6	6
2	Відвідування семінарських занять	1	6	6
3	Самостійна робота	5	6	30
4	Робота на семінарському занятті	10	6	60
5	Модульний контроль (1,2)	25	2	50
	Коефіцієнт перерахунку 152 : 100			1,52

Таблиця 8.2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Загальні критерії оцінювання успішності магістрантів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки “відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”, подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень магістрантів

Оцінка	Критерії оцінювання
“відмінно”	виставляється за системні й глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку; чітко, лаконічно, логічно і послідовно відповідати на поставлені питання; вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язуванні практичних задач; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
“добре”	виставляється за міцні, систематизовані знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань.
“задовільно”	виставляється за посередні знання навчального матеріалу; поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; мало аргументовані відповіді; слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних завдань.
“незадовільно”	виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення; невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач. Таким чином, оцінка “незадовільно” ставиться магістранту, у якого відсутні знання з навчальної дисципліни або їх недостатньо для

продовження навчання чи початку професійно-педагогічної діяльності.

У табл. 8.4 представлено розподіл балів, що отримують магістранти упродовж вивчення дисципліни “Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи”.

Таблиця 8.4

Розподіл балів, що присвоюються магістрантам

Разом: 152 балів

МОДУЛІ						Модульні контрольні роботи ЗМ 1, ЗМ 2	Підсумковий контроль ПМК
ЗМ 1			ЗМ 2				
(семінари, самостійна робота, відвідування лекцій, семінарів)							
Тема 1,2		Теми 3,4, 5, 6					
17	17	17	17	17	17		
						50	

Разом: 152 бали

Коефіцієнт перерахунку: $152 : 100 = 1,52$

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

ІХ. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Мета та завдання тренінгу комунікативної компетентності викладача.
2. Основні принципи тренінгу.
3. Загальні методичні прийоми та алгоритм тренінгу.
4. Характеристика понять “комунікація”, “комунікативність”, “комунікативна компетентність”.
5. Модель процесу комунікації.
6. Сутність педагогічного спілкування.
7. Специфіка педагогічного спілкування.
8. Функції педагогічного спілкування.
9. Структура педагогічного спілкування.
10. Рольові позиції у педагогічному спілкуванні.
11. Стиль відносин і характер педагогічного впливу у процесі навчання.
12. Бар’єри у процесі спілкування.
13. Стили педагогічного спілкування.
14. Сприйняття і розуміння у спілкуванні.

15. Цілі та фактори ефективного слухання.
16. Стили слухання й зворотній зв'язок у міжособистісному спілкуванні.
17. Зміст та ефективність міжособистісного сприйняття.
18. Механізми сприйняття у спілкуванні.
19. Сприйняття у педагогічному спілкуванні.
20. Самоподача у спілкуванні. Імідж педагога.
21. Поняття, сутність, джерела, причини конфліктів.
22. Класифікація конфліктів.
23. Управління конфліктами.
24. Методи управління конфліктами.
25. Типи конфліктних особистостей.
26. Основні суперечності і конфлікти в системі освіти.
27. Причини внутріособистісних конфліктів викладача.
28. Типи поведінки педагога у конфліктній ситуації.
29. Конфлікт у взаємодії педагога і студента.
30. Розв'язання та усунення педагогічних конфліктів.
31. Етика спілкування і толерантність як принцип культури педагогічного спілкування.
32. Знакові системи як засоби спілкування.
33. Види вербальних засобів спілкування.
34. Усне педагогічне мовлення.
35. Писемне мовлення вчителя.
36. Внутрішнє мовлення.
37. Культура мови і культура мовлення викладача.
38. Основні ознаки культури мови і мовлення викладача.
39. Техніка мовлення.
40. Мовленнєвий етикет педагога.
41. Мовленнєві моделі взаємодії “викладач — студент”.
42. Бар'єри у вербальному спілкуванні.
43. Сутність, значення і функції невербального спілкуванні.
44. Засоби невербального спілкування і проблема інтерпретації невербальної поведінки.
45. Зовнішній вигляд і поведінка педагога.
46. Міміка у невербальному спілкуванні.
47. Жести у невербальному спілкуванні.
48. Контакт очей (візуальний контакт).
49. Просторово-часовий фактор спілкування.
50. Декодування викладачем невербальної інформації.
51. Комп'ютерні комунікації в освіті.
52. Робота педагога з комп'ютерними мережами.
53. Електронна пошта як засіб професійно-педагогічної комунікації.
54. Робота з електронними банками інформації, пошук матеріалів у мережі Internet.
55. Веб-конференції і вебінари для віддаленої комунікації.
56. Можливості соціальних сітей (Facebook, ВКонтакті, Однокласники).
57. Дистанційне навчання.
58. Система управління навчанням Moodle.
59. Етичні правила комунікації у глобальних інформаційних мережах.
60. Валеологічні аспекти роботи з комп'ютером.

Х. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСЬОГО КУРСУ

Базова література:

1. **Безпалько О.**, Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посіб. / О.Безпалько, Ж. Савич. – К.: Навч. книга, 2002. – 112 с.
2. **Бодалев А. А.** Личность и общение: Избр. труды / А.А. Бодалев. - М.: Педагогика, 1983.- 272 с.
3. **Борзенко А. Е.**, Федоров А.Г. Мультимедиа для всех / А.Е Борзенко, А.Г. Федоров. - М.: КомпьютерПресс, 1995. – 222 с.
4. **Бутенко Н. Ю.** Комуникативні процеси у навчанні: Підручник / Н.Ю. Бутенко. — К.: КНЕУ, 2004. — 383 с.
5. **Влияние** через социальные сети: под общей ред. Е.Г. Алексеевой. – М.: Фонд “ФОКУС-МЕДИА”, 2010. – 200 с.
6. **Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб / Н.П. Волкова. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с. (Альма-матер).
7. **Гольдштейн А.** Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А.Гольдштейн, В.Хомик; пер. з англ. В.Хомика. – К. : Либідь, 2003. – 520 с.
8. **Гришина Н. В.** Психология конфликта / Н.В. Гришина. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2008. — 544 с: ил. — (Серия “Мастера психологии”).
9. **Жуков Ю. М.**, Петровская Л. А., Растенников П. В. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская. - М., 1990. - 104 с.
10. **Кан-Калик В. А.** Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя /В.А. Кан-Калик. — М.: Просвещение, 1987 - 190 с.
11. **Коваль Т. І.**, Сисоева С.О., Сущенко Л.П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: Навч.-метод. посібник / Т.І. Коваль. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 380 с.
12. **Куницина В. Н.**, Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение: Учеб. для вузов / В.Н. Куницина, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. — СПб.: Питер, 2001. - 544 с.
13. **Лаврентьева, Н. Б.**, Нечаева, А.В. Педагогическая этика / Н.Б. Лаврентьева, А.В. Нечаева. – Барнаул: изд-во АлтГТУ, 2010.- 155 с.
14. **Максименко С. Д.** Технологія спілкування (комуникативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Заброцький. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
15. **Минич О. А.** Информационные технологии в образовании /О.А. Минич. - Минск, 2008 - 171 с.
16. **Педагогічна майстерність:** Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
17. **Петровская Л. А.** Компетентность в общении: социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.
18. **Психогимнастика** в тренинге / Под ред. К. Ю. Хрящевой. - СПб.: Речь; Институт тренинга, 2000. - 256 с.

19. **Савенкова Л. О.** Мовленнєва діяльність викладача: Навч. посіб. / Л. О. Савенкова. – К.: КНЕУ, 2006. – 192 с.
20. **Савенкова Л. О.** Педагогічна риторика: навч. посібник / Л. О. Савенкова. – К. : КНЕУ, 2009. – 298 с.
21. **Семенова Е. М.** Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: Учебное пособие / Е.М. Семенова. - М.: Институт Психотерапии, 2000. - 224 с.
22. **Сидоренко Е. В.** Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е.В. Сидоренко. - СПб: Речь, 2002. - 208 с.
23. **Федорчук В. М.** Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетентності викладача”: Навчально-методичний посібник / В.М. Федорчук. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2003. – 240 с.
24. **Хоружа Л. Л.** Педагогічна деонтологія: навч.-методич. посіб. / Л.Л. Хоружа. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. – 96 с.

Допоміжна література:

25. **Бодалев А. А.** Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. – М., 1982. – 200 с.
26. **Большаков В. Ю.** Психотренинг. Социодинамика, игры, упражнения / В. Ю. Большаков. – СПб., 1996. – 384 с.
27. **Бурнард Ф.** Тренинг межличностного взаимодействия / Ф. Бурнард. – СПб., 2001. – 236 с.
28. **Васильев Н. Н.** Тренинг профессиональных коммуникаций в психологической практике / Н. Н. Васильев.– СПб., 2005. – 283 с.
29. **Головаха Е. О., Панина Н. В.** Психология человеческого взаимопонимания / Е. О. Головаха, Н. В. Панина. – К. : Политиздат Украины, 1989. – 189 с.
30. **Грецов А. Г.** Тренинг общения для подростков / А. Г. Грецов. – СПб., 2006. – 160 с.
31. **Джонсон Д. У.** Тренинг общения и развития / Д. У. Джонсон. – М., 2000. – 248 с.
32. **Карнеги Д.** Как завоёвывать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги. – Л.: Лениздат, 1992. – 708 с.
33. **Каргина Т.** Интернет-сервисы для гражданских активистов в примерах и картинках / Т.Каргина. – М., 2011. - 92 с.
34. **Кривцова С.В., Мухаматулина Е.А.** Навыки конструктивного взаимодействия с подростками. Тренинг для педагогов / С.В. Кривцова, Е.А. Мухаматулина. – М.: Генезис, 2004. – 183 с.
35. **Крючкова О.В.** Комплексная информатизация образования / О.В. Крючкова. - Минск, 2006 - 167 с.
36. **Митина Л. М.** Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы) / Л.М. Митина. - М.: Дело, 1994. - 216 с.
37. **Морозов А. В.** Психология влияния / А. В. Морозов. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
38. **Обозов Н. Н.** Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – К., 1990. – 192 с.
39. **Основи нових інформаційних технологій навчання:** Посіб. для вчителів / Авт. кол.; За ред. Ю.І. Машбіца. – К.: ТЗМН, 1997. – 264 с.
40. **Робер М. А.** Психология индивида и группы / М. А Робер, Ф. Тильман. – М., 1988. – 256 с.
41. **Фопель К.** Создание команды. Психологические игры и упражнения/ Пер. с нем. / К. Фопель. – М. : Генезис, 2003. – 400 с.
42. **Щёкин Г. В.** Основы визуальной психодиагностики / Г. В. Щёкин. – К., 1989. – 112 с.

Інформаційні ресурси

<http://biblio.lib.kherson.ua/communicative-compet.htm>

<http://festival.1september.ru/articles/214521/>
<http://iatp.projectharmony.ru/publications/index.html>
<http://psylist.net/pedagogika/16.htm>
<http://psylist.net/pedagogika/kulpedob.htm>
<http://uk.wikipedia.org>
<http://window.edu.ru/resource/253/72253>
<http://www.docme.ru/doc/30095/>
<http://www.eidos.ru>
[http://www.gumer.info/bibliotek Buks/Psihol/ Index.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/ Index.php)
<http://www.gumer.info/bibliotek Buks/Psihol/Article/Gichk SocPsih.php>
<http://www.gurutestov.ru/test/311/>
<http://www.osvita.org.ua/>

Робоча програма навчального курсу

ТРЕНІНГ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розробник:

Козак Людмила Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи. Програма навчальної дисципліни / Розроб. Л. В. Козак. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. – 33 с.